

## Az 1863-64-es választások a székelyföldi városokban

(Kivonat)

1861-gyel Erdélyben is lezárul a neoabszolutizmus korszaka. Összehívják az országgyűlést, de a megyék tisztikara ellenszegül a leszállított cenzusú választás gyakorlatának, - ez nagy mértékben megváltoztatná az országgyűlés összetételét, és ezáltal az udvar engedelmes játékszerévé tenné. 1863-ra az új kancellár és az új gubernátor nagyrészt letörik az ellenállást, és a nyári választások nyomán, ezúttal Nagyszébenbe összehívott országgyűlésen 49 román, 44 magyar, 33 szász jelölt, illetve az őket kiegészítő 11-11-11 kinevezett regalista kellene, hogy megjelenjen. A liberális tábor, amely csak a székely székekben és a magyar városokban győz, távolmarad már a megnyitó ülésről, így nyilvánítván ki, hogy törvénytelennek tekinti az országgyűlést. A kormány négyszer ismételteti meg a választásokat, de semmilyen eszközzel nem képes megtörni a passzív ellenállást. Szerző a történetek székelyföldi részleteit ismerteti.

Az októberi diploma és a februári pátens kibocsátása a neoabszolutizmus végét jelentette. Az uralkodó 1861. szeptemberre elrendeli az erdélyi országgyűlés Gyulafehérvárra való összehívását leszállított cenzus alapján. A főkormányzó és a megyék tisztikara ellenszegül az intézkedésnek. KEMÉNY Ferenc és MIKÓ Imre lemondanak, őket követik a magyar kormányzó-

ki tanácsosok, főispánok és a székely székek főkirálybírái. Ezzel kezdetét veszi a provizórium időszaka. 1861. novemberében az uralkodó NÁDASDY Ferenc gróftot nevezi ki kancellárnak és Ludwig Folliot de CRENEVILLE altábornagy lesz az új gubernátor.

NÁDASDY kancellár, hogy célját - az erdélyi országgyűlés összehívását és Erdély Reichsratban való képviseletét - elérje, a megyék és a székely székek megrendszabályozásával kezdi működését. A feloszlott törvényhatósági bizottságok helyett új bizottságokat hozott létre, melyekben a kinevezett tisztviselők játszották a fő szerepet. A magyar liberális birtokosság, polgárság és értelmiség befolyását csak a Székelyföldön és a magyar városokban őrizte meg.<sup>1</sup>

Az országgyűlést végül 1863. július elsejére hívták össze a jelentősen leszállított cenzus alapján. Választó lett minden 24. életévét betöltött nem cselédsorsú férfi, ha fejadóval együtt legalább 8 Ft egyenes adót fizetett, valamint az értelmiségiek az intellektuális cenzus alapján. Így a szavazótábor teljesen átalakult, hiszen a parasztsorsú nemeseknek, akik eddig hivatalból választhattak, csak 23%-a érte el a cenzust (az 57007 nemesből csak 13184).<sup>2</sup> A választók száma összesen 82693-ra rúgott, így is a megyékben a lakosság 3,4%-a volt választó, a szászoknál valamivel jobb volt az arány: 5,1%. A választókezületeket is módosították, és itt is nagy aránytalanságok voltak, hiszen olyan mezővárosok, mint Illyefalva, Bereck, Szék, Kolozs és mások megtartva régi kiváltságukat, egy-egy képviselőt küldhettek az országgyűlésre.

Az uralkodó a magyarok becsábitására három javaslatot terjesztett elő az összehívó levélben: a tealkkönyv bevezetését, a földtehermentesítést és a hitelbank felállítását, mind égető kérdések a liberális birtokosság számára. Bár az országgyűlési részvétel, vagyis a 48-as követelések feladása nem állott szándékukban, a magyar liberálisok mégis részt vettek a választásokon, elsősorban a maradék megyei pozíciók megtartása és saját politikai súlyuk bizonyítása miatt.<sup>3</sup>

Az 1863-as nyári választásokon végül 49 román, 44 magyar és 33 szász jelöltet választot-

tak meg, ehhez járult még az uralkodó által kinevezett 11-11 regalista mindhárom nemzet részéről. A liberális tábor győzött a székely székeken (25) és a magyar városokban, ahonnan 17 képviselőt választottak meg. A Székelyföldön Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Illyefalva, Csíkszereda, Bereck, Gyergyószentmiklós és Oláhfalu voltak a kiváltságos helyek, amelyek külön követet küldhettek az országgyűlésre.

Az országgyűlés 1863. július 15-én nyílt meg Nagyszombatban. A magyar képviselők elemek ugyan Szebenbe, részt vettek a HAYNALD Lajos püspök által celebrált misén, de a megnyitó ülésen három regalista kivételével nem jelentek meg, mivel nem ismerték el annak törvényességét. A jegyzőkönyv szerint "nem láttak eredményt ígérő okot" a megjelenésre, sem eszközt "alkotmányunk megmentésével annak korszerű kifejlesztésére, törvényeinknek tiszteletbe tartására".<sup>4</sup> Eltávozásuk előtt tiltakozó iratot juttattak el az országgyűlés elnökségéhez és egy memorandumot a császárhoz.

A magyarországi és az erdélyi magyar sajtó helyeselte a politikai passzivitást, a román és a szász semleges maradt.<sup>5</sup>

A magyar képviselők távozása után mandátumaikat a kormány érvénytelenítette, és újabb választásokat írt ki kerületeikben, a regalisták helyett pedig újakat nevezett ki.

NÁDASDY az újabb választásokat 1863. augusztus 14-re tűzte ki. Egy "legfelsőbb kéziratban" a választók lelkére kötötte, hogy csak olyanokat válasszanak, akik elmennek az országgyűlésre, a képviselőkre nézve pedig - mintegy előre látva az eredményeket - kijelenti: "azon férfiak loyálisádtól elvárjuk, kik már egyszer képviselők voltak, miszerint ők, ha dacára annak, hogy választóik az új választások eszközlése által komoly akaratjukat ezen országgyűlésben saját követeik által képviselve lenni ismételve nyilvánítják, az új netalán reájok eső követ választások folytán is, politikai nézetükkel összeegyeztethetőnek nem találnák az országgyűlési tárgyalásokban részt venni, ebbeli megbízásuk el nem fogadását mindjárt kinyilatkoztatják, nehogy választóik az országgyűlés előhaladó tárgyalásaiban még több ideig képviselő nélkül maradjanak, és ismételt új választások eszközzésére, melyek a választók nagy része számára mindig tetemes személyes áldozatokkal és fáradságokkal vannak összekötve, alkalmat szolgáltatassanak".<sup>6</sup>

A fenyegetés valós volt, mert a választások költségének nagy részét a választóknak kellett állniuk, így a választások többszöri megismétlése a választóknak sem állott érdekében. A megyei és a városi bizottmányok nagy része a kormányzástól a választások függőben hagyását kérte, amíg a képviselők válaszára a válasz meg nem jön, kérésüket azonban elutasították.

KOVÁCS Bálint sepsiszentgyörgyi főbíró a következőképpen magyarázta meg a választóknak kötelességüket: "...mivel a múltkori választás által többséget nyert Mlgs. báró Szentkereszti Sigmund úr az országgyűlés helyén megjelent ugyan, de a gyűlésbe bé nem menvén az által közönségünköt képviselő nélkül hagyta, minthogy pedig képviselőnek lenni kell városunk részéről, tehát szükség olyant választani ki a gyűlésbe valósággal bé is menvén, ott érdekeinket képviselje." A választás eredményét a főbíró saját levelével együtt küldte fel a guberniumhoz. Ebben így mentegetőzik: "Nem mulattam el én is felséges Királyi Főkörmányszék tellyes tehetségem szerént minden tekintetben a felséges Királyi Főkörmányszéknek az én nézetemmel is meg egyező elvei szerént vezetni a választást, s főképpen a választás megkezdésekor jelen volt egyéneknek tehetségem szerént megmagyarázni azon hátrányt, mi városunkat érheti a' miatt, ha képviselőnk nélkül fog az ország gyűlés határozni, és hogy volt követünk az által, hogy az ország gyűlésen meg nem jelent, már követi állásáról lemondottnak tekintetik, minden igyekezetem mellett sem tudtam eszközölni azt, hogy a 76 személyből álló választók közül, kik megjelentek, 62 egyén tehát az általános többség ne éppen tisztelt Báró SZENTKERESZTI Sigmund urat válassza meg", és még hozzáfűzi, hogy ő személy szerint DANIEL Imrere szavazott.<sup>7</sup> Az augusztusi választásokon Sepsiszentgyörgyöz hasonlóan az eddigi képviselők régi helyeiken ismét győzelmet arattak, és megint csak lemondtak mandátumaikról.

Öszre az országgyűlés elnapolása előtt NÁDASDY újabb választásokat írt ki, ahogy ÜRMÖSSY írja: "Rendkívül restellte, hogy a hatalomnak minden kezében való összpontosítása dacára is, semmire sem tud menni a magyarsággal és a székelységgel."<sup>8</sup> A választásokon az eddigieknél erősebb kormányzati nyomás érvényesült. A falubírákkal és a jegyzőkkel együtt az adminisztrátorok faluról-falura jártak és a községi választóktól nyilatkozatokat követeltek, hogy csak olyan jelöltre adják szavazatukat, aki el is megy Szebenbe, ellenkező esetben büntetéssel fenyegetőztek. A fenyegetés reális volt, hiszen ekkor még nem titkos választások voltak, hanem a választóknak a bizottság előtt nyilvánosan kellett jelöltjükre leadni szavazatukat. Új választási bizottságokat alakítottak, amelyekből kihagyták a független elemeket, helyettük hivatalnokokat neveztek ki. A Székelyföldre különös gondjuk volt, Csíkszék adminisztrátora, SZABÓ Ádám egy beszédében például így próbálta a népet meggyőzni: "Hogy a kepe, főadó elengedését, katonáskodási idő leszállítását, a majorsági birtokoknak az álladalom által leendő megváltását, hitelintézetet, vasutak, s ezek útján a nép boldogságának, könnyebb életmódjának biztos kilátását ígérem...s hogy az ímént általam elősorolt boldogságokat a nép még nem élvezheti, annak a nemesség és a papság az oka".<sup>9</sup> A nagy kormányzati nyomás ellenére ismét a hazafias párt győzött kevés kivétellel.

A kormány és az ellenzék párharca ezzel nem ért véget, a kormány egyre inkább presztizskérdést csinált az ügyből, az ellenzéknek pedig egy-egy újabb szavazás erődemonstráció volt, aminek végeztével ismét lemondhattak mandátumaikról. 1864 áprilisában a kormány újabb választásokat rendelt el. Az erőszakoskodások most még jobban fokozódtak: a választási bizottságokat önkényesen állították össze, minden olyan községi bírót és jegyzőt, akire biztosan nem számíthattak, állásából felfüggesztettek, így SZABÓ Ádám a gyermekszentmiklósi jegyzőt, aki nem akart a helyéről elmozdulni, rendőrökkel hurcoltatta fogságba.<sup>10</sup>

Oláhfalu kiváltságos hely lakóinak elrendelték, mivel a megválasztott követ, MIKE-

FALVI GÁL János "kinyilatkoztatta, hogy az Erdélyi Ország Gyűlésin meg nem jelened és ott székét el nem foglalandja és helyébe más követ választása rendeltetett meg...olly fel szollitással hivassanak meg, miszerint olly követet válasszának, kiről meg lesznek győződve, hogy az Ország gyűlésre belépend. és ottan meg győződése és lelki ismerete szerént szeretett Hazánk boldogságára telyes erejéből törekedjék".<sup>11</sup> Azonban minden erőfeszítés hiábavaló volt, az új követ, SZENTEGYHÁZASOLÁHFALVI BOTH Károly szintén nem jelent meg az országgyűlésen.

A már ismert szentgyörgyi főbíró, KOVÁCS Bálint is felhívta a választókat, hogy "mindenki teljes meg győződése szerént olyan követet igyekezzenek választani volt követünk helyett - mint aki az országgyűlésbe nem ment bé, a kiről a leginkább feltehető, hogy az ország gyűlésre menvén, ott képviselni fogja közönségünköt".<sup>12</sup> A főbíró ugyanakkor azt nyilatkozta, hogy "minden módot el kíván követni arra, hogy a magas rendeletnek megfelelni kívánó követ választassék", ezúttal is sikertelenül.

A bécsi lapok írták a választások után: "Ezt a dacoskodást tovább tűrni nem lehet. Azonnal ki kellene mondani, hogy az erdélyi királyi kormányszék teljesen és végleg Nagy-Szebenbe helyeztetik át; az arad-szeben-verestoronyi vonalon a vasúti munkálatokat azonnal meg kellene kezdeni. E két intézkedés együtt azon általános meggyőződést eredményezné, hogy a nem kapacitálható magyar disszenterekkel való sikertelen kacérkodásnak ideje teljesen elmúlt".<sup>13</sup>

A választások befejezése után összehívták az országgyűlést, ahol a magyarságra nézve létfontosságú kérdéseket tárgyaltak: a vasúti ügyét, a kárpótlásokat, valamint Erdély új területi felosztását. NÁDASDY most ezekkel akarta zsarolni a magyarokat, ezért a nyárra ismét választásokat írt ki.

Az ötödik és egyben utolsó választást ismét csak Sepsiszentgyörgy példáján ismertetem. 1864. augusztus ötödikén a városi tanács KOVÁCS Bálint főbíró elnökelete alatt gyűlést tart, ahol felolvassák a guberniumnak az újabb választás megtartását elrendelő leiratát "azon

okból mivel városi közönségünknek közelebből választott követe az ország gyűlésre nem ment, s jelenleg képviselő nélkül van városunk”. Ezért intézkednek, hogy “hivattassanak meg jó korán a választási joggal bíró polgárok...és addig is minden tagja bizottná nyunknak működjék oda, hogy már végre olyan egyén választassék meg, ki a tartományi gyűlésre valósággal bé fog menni, s a követ választó bizottná ny is ezen szellemben való működésre hivattasson fel”.

Augusztus 10-én “noha reggeli 8 órakorra tűzetett ki a választás megkezdésének határ ideje, 9 óráig is kevesen jelenvén meg, akkor mégis fel olvastatott a megjelentek előtt a felséges Kir. fő Kormány Széknek 22342 számú rendelete” miszerint a meg nem jelent követ helyett “olyannak választására hivatik fel városi közönségünk, ki az ország gyűlésen meg jelenni kíván, és kiben a választóknak egyéni meggyőződése van, - és mi után ezen elv szerénti választásra élő szóval is erélyesen kívánta a jelen választókat fel hívni főbíró atyánkfia megkezdte a választást, utánna a bizottná ny tagjai, és a többi választók is rendre szavaztak”. Mivel déli 12 óráig csak 72 választó jelent meg, meghosszabbították du. 4 óráig a szavazást, de már csak ketten jöttek el a 114 választó közül. Így 73 szavazattal ismét Báró SZENTKERESZTI Zsigmondot választották meg képviselőnek.<sup>14</sup>

A szeptemberben újból megnyíló országgyűlésen az egyik román előadó sajnálatát fejezi ki, “hogya a magyar nemesség, mely a napirenden levő tárgy által (ti. a “megváltható szolgálmányok megváltása”) leginkább van érdekelve, többszöri felhívásra is még mindig nem jelent meg a tartományi gyűlésen, s távollétük által oly sok tudomány, értelmiség és parlamentáris tapasztalat vonatik el az országtól. De a kárt, amely ebből reá nézve származni fog, tulajdonítsa csak magának; különben ítéletet mondani eddigi magatartása felett a történelem dolga”.<sup>15</sup>

Az öt ízben megismételt választási harc végül is nem hozta meg a várt sikert a kormány

részére, az erőszakoskodások és ráhatások ellenére mindössze két kormánypárti jelöltet sikerült megválasztatni: GÁBOR Imrét, GÁBOR Áron testvérét Bereckben és TÓTH Samut Kolozson, így az új regalistákkal együtt is csak 11 magyar képviselő foglalta el a helyét a szebeni országgyűlésen, amelyet hamarosan be is zárnak, 1864. október 29-én ugyanis a képviselők egy része Bécsbe megy a Reichsrat ülésére. A szebeni országgyűlés többé nem is ül össze, hiszen az események új fordulatot vesznek, és 1865. november 19-re Kolozsvárra egy új országgyűlést hívnak össze, amelyen már a magyar képviselők is jelen vannak.

### Jegyzet

- 1 Erdély története. szerk. KÖPECZI Béla. Budapest 1987 III. köt. 1490-1492.
- 2 Rolf KUTSCHERA: Landtag und Gubernium in Siebenbürgen: 1688-1869. Köln, Wien, 1985 (Studia Transylvanica). 11. köt. 120
- 3 Erdély története. 1493-1494
- 4 uo. 1495
5. MESTER Miklós: Az autonóm Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863-64. évi nagyszebeni országgyűlésen. Budapest 1936, 145
- 6 ÜRMÖSSY Lajos: Tizenhét év Erdély történetéből. 1849 július 19 - 1866 április 17. Temesvár 1894, II. köt. 127-128
- 7 Magyar Országos Levéltár. Erdélyi Kormányhatósági Levéltárak. F 135 Diaetalia. 140. köt. 520
- 8 uo. 141
- 9 uo. 142
- 10 uo. 162-163
- 11 uo. 422
- 12 uo. 503
- 13 ÜRMÖSSY: id. mű. 165
- 14 uo. 479-481
- 15 ÜRMÖSSY: id. mű. 181

### Alegerile din 1863-64 în orașele din Secuime (Rezumat)

În anul 1861 și în Transilvania perioada neoabsolutismului ia sfârșit. Se convoacă Dieta, dar administrația din comitate se opune practicii alegerii pe baza censului scăzut - aceasta ar duce la o schimbare radicală a componenței Dietei, care ar deveni astfel jucăria Curții. Noul cancelar și noul gubernator reușește până la urmă să

învingă rezistența, și în 1863, la Sibiu, Dieta urmează să se întrunească în componența dorită: 49 de deputați români, 44 maghiari, 33 sași, respectiv câte 11-11-11 regaliști numiți direct. Tabăra liberală, care câștigă numai în scaunele secuiești și în orașele maghiare, nu se prezintă nici măcar la ședința de deschidere, nerecunoscând legalitatea Dietei. Guvernul repetă de patru ori alegerile, dar cu toate eforturile depuse, nu reușește să învingă rezistența pasivă a liberalilor. Autorul discută în amănunte evenimentele desfășurate în Secuime.

## **The Elections of 1863-1864 in the Towns of Székelyföld**

(Abstract)

In Transylvania, the Era of Neo-Absolutism comes to an end in 1861. The Diet was called together but the administration in the districts opposed the elections based on the low census - which would lead to a radical change inside the components of the Diet, and that would become a toy in the hands of the Court. The new chancellor and the new governor succeeded to defeat the resistance and in 1863 the Diet was to meet at Nagyszeben (Sibiu) in the desired form - 49 Romanian deputies, 44 Hungarian ones, 33 Saxonian (German) and 11-11 royalities named directly. The liberal party which was to win only in Székelyföld and in the Hungarian towns, would not be present at the opening meeting at least, thus unrecognizing the legality of the Diet. The Govern repeated the elections four times but in spite of all efforts it did not succeed in defeating the passive resistance of the liberals. The author presents thoroughly the events that had taken place in Székelyföld.

